

Despre afirmații recente privind cronologia așezării de la Teleac și probleme de etică elementară

Valentin VASILIEV

În ultimii cca 30 de ani m-am ocupat în mai multe studii de diferite probleme privind cronologia primei epoci a fierului în Transilvania intracarpatică¹, publicând totodată monografic cercetările efectuate în așezarea fortificată de la Teleac², precum și în cele de la Dej, Subcetate, Bozna, Ciceu-Corabia și Șona³. Un articol publicat recent de H. Ciugudean⁴ face necesară reluarea unor aspecte referitoare la cronologia așezării de la Teleac. Dar în mod deosebit discuția se impune și pentru că în acest articol (vezi p. 313 și n. 6) se fac afirmații de maximă gravitate, în sensul că, pentru a-mi promova propriile opinii cronologice „aș fi operat unele modificări în textul capitolului privind ceramica” (capitol redactat de H. Ciugudean în cadrul monografiei Teleac; vezi lucrarea citată în n. 2, p. 78-101), aceste modificări vizând în special momentul de sfârșit, dar și începutul sitului de la Teleac.

Legat de insinuările lui H. Ciugudean se ridică mai întâi următoarea întrebare: dacă tot am operat modificări în capitolul redactat de el, cum de am lăsat nemodificată tocmai partea lui finală, inclusiv p.100 (la care face referire în n. 6), unde, printre altele, se afirmă că „...între orizontul cultural reprezentat de nivelul Teleac III și apariția grupului scitic în Transilvania se interpun așezările aparținând culturii Basarabi de la Aiud, Sebeș, Rahău, Chendu”. Rezultă deci de la început că insinuările lui H. Ciugudean sunt total nejustificate. Dovada directă, clară, o oferă chiar lucrările publicate de el după apariția monografiei așezării de la Teleac, adică (subliniez !) atunci când nimeni nu-i putea interveni în text!

Astfel, într-un articol apărut în 1994 (deci la trei ani după monografia Teleac) și intitulat (semnificativ!) „Perioada Hallstatt A în centrul Transilvaniei”⁵, H. Ciugudean publica materiale descoperite în cinci localități din zona menționată (Aiud, Alba Iulia, Band, Cugir, Uioara de Jos; primele patru reprezentând descoperiri întâmplătoare), toate încadrate în etapa Ha.A. Iată ce afirmă H. Ciugudean chiar de la începutul acestui articol⁶: „Săpăturile... de la Teleac au contribuit... la definirea evoluției culturale în zona centrală a Transilvaniei în primul sfert al mileniului I î.Chr.” Atragem atenția că nota existentă la sfârșitul citatului trimite la monografia Teleac, fapt ce arată (de la sine) că H. Ciugudean era de acord cu ce scrisese anterior în capitolul ceramică din monografie (p. 98), anume că „nivelul I... poate fi plasat în Ha.B₁...”. Iată o prima dovadă că nu s-a intervenit în text. Mai departe în articol (p.72, al.1) se afirmă că „Cele mai timpurii manifestări Gáva din Podișul Transilvaniei, reprezentate prin nivelul I de la Teleac, par a fi precedate ... de ... grupuri culturale distincte, a căror dezvoltare acoperă perioada Ha.A”, această din urmă idee fiind subliniată și în ultimul aliniat al lucrării, unde se afirmă din nou „Documentarea unor grupuri culturale a căror evoluție acoperă Ha.A în zona central-transilvăneană...” (p. 73). Dacă urmărim și harta cronologică⁷, unde descoperirile de tip Cugir-Band acoperă Ha.A, iar complexul

1 Vasiliev 1983, p. 33-55; Vasiliev 1986-1987, p. 64-80; Vasiliev 1988, p. 83-102; Vasiliev 1992, p. 19-26; Vasiliev 1994, p. 37-47. Pentru a nu încărca prima nota, alte lucrări vor fi menționate la locul potrivit.

2 Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991.

3 Vasiliev 1995; pentru Ciceu-Corabia a se vedea și Vasiliev, Gaiu 1980, p. 31-64, iar pentru Bozna, Vasiliev 1993, p. 43-67.

4 Ciugudean 2009, p. 313-336.

5 Ciugudean 1994, p. 59-73.

6 Ciugudean 1994, p. 59, r. 1-3.

7 Ciugudean 1994, p. 69, fig. 7.

Valentin VASILIEV

Cluj-Napoca

de tip Gáva este plasat (după anul 1000 î.Chr.) în Ha.B, insinuările total gratuite ale lui H. Ciugudean devin absolut evidente, cu atât mai mult cu cât în monografia Teleac debutul culturii Gáva în aria intracarpatică este plasat la sfârșitul Ha.A, începutul Ha.B⁸.

Desigur, cele menționate infirmă categoric afirmațiile incalificabile ale lui H. Ciugudean. Totuși cazul în sine merită o cât mai completă punere la punct. Menționăm deci că la șase ani de la apariția monografiei Teleac, H. Ciugudean publică o altă lucrare, ce cuprinde și o prezentare a depozitului de la Cugir⁹. Reținem două afirmații: depozitul de la Cugir este datat în Ha.A, iar „începuturile manifestărilor de tip Gáva...nu pot fi plasate decât în perioada Ha.B...cel mult sfârșitul perioadei Ha.A”¹⁰. Dar atenție: la aserțiunea „cel mult sfârșitul Ha.A” își citează propria lucrare din 1994, unde Gáva este plasată după anul 1000 î.Chr. (vezi n. 7), pe când în tabelul cronologic al monografiei Teleac, pentru începutul culturii Gáva este avut în vedere și sfârșitul Ha.A₂ (vezi n. 8). Inadvertența și manipularea citatelor este deci mai mult decât evidentă. În fine, în 2004, H. Ciugudean afirmă din nou că „l-a preocupat problema manifestărilor care pot aparține perioadei Ha.A în centrul Transilvaniei...care premerg apariția manifestărilor de tip Gáva în această zonă”¹¹.

Din cele menționate oricine își poate da seama că după apariția monografiei Teleac, H. Ciugudean a fost preocupat constant de publicarea unor materiale care, după el, „acoperă perioada Ha.A” și „premerg apariția manifestărilor de tip Gáva”. Deci afirmațiile sale din articolul publicat în 2009 (vezi n. 4), în care insinuează că i-am modificat punctele de vedere privind atât începutul culturii Gáva în centrul Transilvaniei, cât și referitor la momentele de început și sfârșit ale așezării de la Teleac sunt calomniile murdare, asemenea informațiilor despre colegi pe care le dădea securității înainte de 1989.

Înainte de a mă referi succint la alte câteva idei pe care le enunță, consider că este instructiv de perceput mai întâi viziunea teoretică a lui H. Ciugudean despre evoluția cultural-istorică, așa cum transpare ea în două pasaje. Astfel, la începutul unui capitol consacrat culturii Wietenberg găsim următoarea afirmație: „Pe măsura creșterii volumului de informații, imaginea dispariției subite a unor culturi, ca urmare a unor ... migrații sau invazii, tinde să fie abandonată în literatura de specialitate...”¹² Nu mai continui citatul, dar remarc faptul că, dovedindu-se foarte receptiv la idei „noi” ce apar continuu în literatură (mai ales străină), H. Ciugudean oferă o imagine profund idilică, deși istoria, din adâncuri și până astăzi, abundă de exemple contrare.

Într-un alt capitol din același volum H. Ciugudean exprimă însă o idee total opusă atunci când afirmă că în cadrul evoluției culturale din Ha.C cultura Basarabi „umple practic golul dintre sfârșitul complexului cu ceramică canelată și pătrunderea grupului scitic în bazinul Mureșului”¹³. Cum s-a produs acest gol umplut apoi de cultura Basarabi și, mai ales, cum se împacă golul cu viziunea idilică din citatul anterior par să nu-l preocupe pe H. Ciugudean, deși cele două „postulate” se exclud reciproc. Iată deci un alt exemplu despre temeinicia (și viabilitatea) afirmațiilor lui H. Ciugudean¹⁴.

După ce ne-am edificat asupra probității acuzațiilor și asupra concepțiilor sale privind evoluția istorică, să vedem (prin câteva exemple) cum își prezintă succesiv propriile-i „descoperiri” și cum înțelege să manevreze analogiile.

Pentru descoperirile de la Aiud-„Cetățuie” se spune mai întâi că (în 1972) a fost cercetat un bordei Basarabi (al cărui profil se observa în peretele carierei) și că fragmentele ceramice Basarabi aflate pe întreaga suprafață a movilei arată că bordeiul făcea parte dintr-o așezare Basarabi mai întinsă¹⁵. Afirmă apoi că în același punct a făcut (în 1976) săpături de redusă amploare, dar fără să menționeze expres noi locuințe Basarabi cercetate¹⁶.

8 Vezi Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, tabelul cronologic de la p. 128.

9 Ciugudean 1997, p. 99-134.

10 Ciugudean 1997, p. 121, al. 2.

11 Ciugudean 2004, p. 179-185; pentru citat vezi p.181, al.2.

12 Vezi Ciugudean 1997, p. 65.

13 Ciugudean 1997, p. 135, al. 1.

14 Pentru idei multiple, contradictorii și ele, vezi și Ciugudean 1976, p. 20-21, unde mai întâi i „se pare că în Transilvania cultura Basarabi nu înlocuiește cultura tracică...”, apoi că apropierea mormântului (?) Basarabi de la Iernut de morminte scitice ar fi un indiciu că se corelează cu ele, sau că faciesul Basarabi dispare la venirea sciților etc. Firește, presupunerile se exclud, dar pentru orice eventualitate ele sunt oferite „la grămadă”.

15 Ciugudean 1976, p. 9.

16 Ciugudean 1978, p. 49-53; vezi și fig. 3 unde este marcat doar locul bordeiului reparaț în 1972.

Ulterior, în două lucrări apar afirmații neconcordanțe atât referitor la numărul locuințelor, cât și pentru data celei de a doua cercetări¹⁷. Până își rezolvă neconcordanțele relevate aici sunt de subliniat două aspecte: în punctul respectiv nu există nivel de locuire Basarabi, iar materialul ceramic, inclusiv Basarabi, este sărac (fapt afirmat în lucrarea citată la n. 16, p. 51, penultimul aliniat). Dealtfel, lipsa oricărui plan de locuință pune sub semnul întrebării caracterul cercetării. Rezultă de aici faptul că la Aiud-„Cetățuie” nu se poate vorbi de o așezare Basarabi (cum afirmă H. Ciugudean), ci de o locuire restrânsă și de scurtă durată, cu consecințele ce rezultă pentru concluzii credibile. Înainte de orice comentariu să vedem și un alt exemplu de „cercetare” ciugudeniană.

Tot în 1972 face o periegează și la Teleac, despre care afirmă următoarele: „Urmărindu-se peretele râpei ce s-a format prin adâncirea treptată a drumului ... s-a recoltat un bogat material ceramic de Hallstatt mijlociu”¹⁸. Această recoltare de cioburi (în 1972), urmărind peretele râpei, H. Ciugudean o metamorfozează 19 ani mai târziu (în capitolul ceramică din monografia Teleac), în „groapă (bordei ?) cercetată”¹⁹, ulterior menționând doar „locuință descoperită în 1972”²⁰, care locuință (după alți 12 ani) devine iarăși groapă²¹. Deci, prin mențiuni succesive se ajunge de la cioburi recoltate – din râpă -, la stadiul de locuință cercetată și din nou la groapă. Această locuință (sau groapă), căreia i se atribuie și ceramica recoltată (în 1972) este prezentată apoi ca o dovadă forte a existenței la Teleac a unor obiective în care, chipurile, predomină ceramica Basarabi (vezi n. 19), deși sunt ilustrate doar trei fragmente mărunte²². Și ca să nu mai revin, menționez aici că pe această bază fictivă a imaginat apoi subfaza Teleac IIIb cu locuire efectivă Basarabi, dar fără strat distinct, atribuind-o etapei timpurii a culturii Basarabi²³.

Două exemple sunt suficiente pentru a ilustra maniera în care manipulează și analogiile, urmărind să „dovedească” încadrarea timpurie a ceramicii Basarabi de la Teleac. Astfel, pentru un vas (Basarabi) din locuința 20 de la Teleac²⁴ indică drept analogie (pentru formă) un vas de tip Gornea-Kalakača din Banat, dar și unul din mormintul de la Chendu²⁵. Numai că și pentru formă, dar în special pentru ornamente identice, cele mai bune analogii apar în Banat, în faza a II-a, clasică, a culturii Basarabi²⁶. În același cadru, inclusiv cronologic (adică Basarabi II) își găsește analogii un alt vas (Basarabi) de la Teleac, aflat în groapa din S₈²⁷. Tot din groapa din S₈ provine un vas prevăzut cu tortițe și brâu crestă²⁸, de asemenea cu analogii în Basarabi II din Banat²⁹. Deci, atât cât indică periodizarea actuală (totuși relativă) a culturii Basarabi, ceramica de acest tip de la Teleac se încadrează în faza mijlocie a culturii.

Pentru a „dovedi” datarea timpurie a ceramicii Basarabi de la Teleac, H. Ciugudean manipulează și citatele. Astfel, el notifică propunerea lui M. Gumă pentru plasarea începutului fazei Teleac I la final de Ha.A₂ – început de Ha.B₁³⁰ „Uită” totuși să specifice faptul că în același paragraf (pe baza materialelor Gornea-Kalakača din nivelul Teleac II), M. Gumă aprecia „că se poate avea în vedere o evoluție mai îndelungată pentru nivelul

17 Compară RepAlba 1995, p. 21 (nr. 3) cu Ciugudean 1997, p. 137-138, nr. 2.

18 Ciugudean 1979, p. 79, fig. 12/4, 6 și fig. 13 și 14. Reținem că la prezentarea materialului nu apare termenul Basarabi, iar pe fig. 13 și 14 nu se vede nimic.

19 Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, p. 95, al. 4. n. 496.

20 Ciugudean 1997, p. 177, vezi explicația figurii 5/1-2, 4.

21 Ciugudean 2009, p. 327, pl. VII/1-4.

22 Ciugudean 1997, p. 171, fig. 5/1-2, 4; Ciugudean 2009, p. 327, pl. VII/1-2, 4. Cât privește afirmația (repetată) că pe lângă ceramica publicată în monografie ar exista ceramică încă inedită, vina îi aparține integral lui H. Ciugudean, care a redactat capitolul respectiv, iar materialul se află la Alba-Iulia.

23 Ciugudean 2009, p. 331.

24 Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, p. 95 și fig. 44/21.

25 Ibidem, p. 95 și notele 503 și 504. Pentru vasul de tip Gornea-Kalakača vezi Gumă 1981, p. 56, fig. 9/3. Pentru Chendu vezi Vasiliev, Zrinyi 1987, p. 91-118

26 Gumă 1993, pl. 82/9; 83/7, 9.

27 Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, fig. 44/9. Pentru analogii din Banat, vezi Gumă 1993, pl. 83/2-3.

28 Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, fig. 44/19.

29 Gumă 1993, pl. 88/11 și 92/11

30 Ciugudean 2009, p. 313 (ultimele două rânduri) și n. 7.

Teleac II, ... comparativ cu așezările corespunzătoare din Banat”³¹. Interpretând corect elemente precum zona de origine, evoluția și răspândirea manifestărilor de tip Gornea- Kalakača și a culturii Basarabi, M. Gumă trage deci concluzii de bun simț științific, ceea ce nu-i cazul lui H. Ciugudean, care falsifică realitatea pentru a-și susține ideile preconceptuate.

Din cele relatate rezultă că pe baza a 18 fragmente ceramice Basarabi publicate inițial³² și alte șapte ilustrate ulterior³³, H. Ciugudean deduce o locuire Basarabi efectivă la Teleac. În 1997 o interpreta ca umplând golul dintre complexul canelat și pătrunderea grupului scitic în Transilvania (vezi n.13), iar în 2009 că „acest orizont ar putea fi desemnat ca subfaza Teleac IIIb”³⁴. Cei care-i cunosc bine opera, au observat că, din câteva fragmente ceramice sau vase (descoperite incidental) H. Ciugudean a reușit încropirea mai multor grupuri culturale în Ha.A. Acum creează faze. La Teleac, pe un număr infim de fragmente Basarabi (în raport cu enorma cantitate de ceramică de tip Gáva) el statutează faza Teleac IIIb. Cât privește cealaltă subfază, respectiv Teleac Ia³⁵, înainte de a o presupune H. Ciugudean trebuia să interpreteze corect elementele pe care le indică secțiunea nr. 29, inclusiv sub raport stratigrafic.

Desigur ar fi multe de discutat. Consider însă că în acest context este mai relevantă o întrebare: chiar crede H. Ciugudean că ceea ce numește „noua regrupare ... și datare a depozitelor” (de bronzuri)³⁶ reflectă durată reală (secolele XI-IX î.Chr.) a culturii și așezărilor de tip Gáva din aria intracarpatică?

Cât privește fundamentul științific al „schemei cronologice” imaginate³⁷, remarcăm doar că faza „Fier timpuriu Ia” are în componență și presupusa fază Teleac IIIb! Rezultă că imaginația lui H. Ciugudean este fără limită. Dealtfel, în ultimele patru rânduri ale lucrării (vezi n. 37), pentru susținerea schemei propuse, el trimite la cercetări viitoare! Încercând să-și promoveze ideile preconceptuate, H. Ciugudean se raliază celor care resuscitează teorii ce exprimau stadiul cercetărilor de acum un secol. Astăzi, când cunoaștem culturi noi, bine conturate, nu ne mai putem cantona la noțiuni precum orizontul, perioada sau cultura prescitică. Dacă adăugăm și datările eronate atribuite unor descoperiri din Transilvania (amintim doar Cernatu), găsim și sursa erorilor cronologice de ansamblu.

În final două precizări. Referitor la generalizarea culturii Gáva din Transilvania intracarpatică, am susținut de la început că acest fenomen s-a produs în a doua jumătate a Ha.A₂, argumentând inclusiv pe analiza pieselor de bronz³⁸. În monografia Teleac acest fenomen este plasat la sfârșitul Ha.A₂ - începutul Ha.B₁, iar nivelul Teleac I pe parcursul Ha.B₁³⁹. Ulterior, pentru debutul nivelului Teleac I am menționat sfârșitul Ha.A₂ - debutul fazei Ha.B₁⁴⁰.

Cât privește afirmația privind amploarea, vigoarea și prelungirea existenței culturii Basarabi în Transilvania până (cel puțin) la venirea sciților, descoperirile arată contrariul. Mă refer la necropola de la Uioara de Sus⁴¹ precum și la materialele din Ha.D publicate chiar de H. Ciugudean⁴², materiale care nu conțin nimic Basarabi, ci, dimpotrivă, reprezintă evoluția finală, în Ha.D, a ceramicii canelate. În acest context descoperirile de la Chendu trebuie redatate, ele nedepășind secolul al VII-lea î.Chr.

31 Gumă 1993, p. 191.

32 Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, p. 95-96, fig. 44.

33 Ciugudean 1997, p. 171, fig. 5; Ciugudean 2009, pl. VII.

34 Ciugudean 2009, p. 331.

35 Ibidem, p. 318.

36 Ciugudean 2009, p. 331-332.

37 Ibidem, p. 332.

38 Vasiliev 1983, p. 33-55, în special p. 53.

39 Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, p. 128, tabloul cronologic.

40 Vasiliev 1995a, p. 96; Vasiliev 2004, p. 139; Vasiliev 2008, p. 32, n. 42.

41 Vasiliev 1999, p. 181-188.

42 Ciugudean 1997, p. 162-166.

Über einige neulich Aufgestellte behauptungen zur Chronologie der Siedlung von Teleac und zu Grundlegenden ethischen Fragen

In den letzten ca. 30 Jahren befasste ich mich in mehreren Aufsätzen mit verschiedenen Fragen zur Chronologie der ersten Eisenzeit im innerkarpatischen Siebenbürgen⁴³ und veröffentlichte in einer Monographie die Ergebnisse der Forschungen in der befestigten Siedlung von Teleac⁴⁴ sowie in jenen von Dej, Subcetate, Bozna, Ciceu-Corabia und Șona⁴⁵. Ein unlängst von H. Ciugudean veröffentlichter Aufsatz⁴⁶ erfordert die Wiederaufnahme einiger Aspekte zur Chronologie der Siedlung von Teleac. Besonders aber ist eine Diskussion vonnöten, weil in diesem Aufsatz (siehe S. 313 und Anm. 6) besonders schwerwiegende Behauptungen aufgestellt werden, die dahin zielen, dass ich, um meine eigenen chronologischen Ansichten voranzubringen, „Veränderungen im Text des Kapitels über die Keramik durchgeführt“ haben soll (Kapitel, das von H. Ciugudean im Rahmen der Monographie von Teleac ausgearbeitet wurde; siehe die in Anm. 2, S. 78-101 zitierte Arbeit), wobei diese Veränderungen besonders den Endpunkt, aber auch den Anfang der Fundstelle von Teleac betreffen.

Bezüglich der Andeutungen von H. Ciugudean erhebt sich zunächst folgende Frage: wenn ich schon Veränderungen in dem von ihm geschriebenen Kapitel durchführte, wieso ließ ich eben den Endteil unverändert, einschließlich S. 100 (auf die er sich in der Anm. 6 bezieht), wo u. a. behauptet wird, dass „... sich zwischen dem Kulturhorizont, der vom Teleac III-Niveau gebildet wird, und dem Auftreten der skytischen Gruppe in Siebenbürgen, die Siedlungen der Basarabi-Kultur von Aiud, Sebeș, Rahău, Chendu einfügen“. Es geht also von Anfang an daraus hervor, dass die Andeutungen von H. Ciugudean völlig ungerechtfertigt sind. Den deutlichen, unmittelbaren Beweis bilden seine eigenen Arbeiten, die er nach dem Erscheinen der Monographie der Siedlung von Teleac veröffentlichte, also (ich unterstreiche dies!) als niemand mehr in seinen Text eingreifen konnte!

So veröffentlichte H. Ciugudean in einem 1994 erschienenen Aufsatz (also drei Jahre nach der Teleac-Monographie), den er (aufschlussreich!) „Die Hallstatt A-Zeit in Zentralsiebenbürgen“⁴⁷ betitelte, Materialien, die in fünf Ortschaften des erwähnten Gebietes entdeckt wurden (Aiud, Alba Iulia, Band, Cugir, Uioara de Jos; die ersten vier sind Zufallsfunde), die alle in die Ha.A-Phase gehören. Dies behauptet H. Ciugudean schon am Anfang des Aufsatzes⁴⁸: „Die Grabungen ... von Teleac trugen ... zur Definierung der Kulturentwicklung im Zentralbereich Siebenbürgens im ersten Viertel des 1. Jahrtausends v. Chr. bei.“⁴⁹ Ich unterstreiche, dass die Anmerkung am Ende des obigen Zitats auf die Teleac-Monographie verweist, was an und für sich zeigt, dass H. Ciugudean mit dem einverstanden war, was er vorher im keramischen Kapitel der Monographie geschrieben hatte (S. 98), u. zw., dass „das Niveau I ... in Ha.B₁ datiert ...“ werden kann. Dies ist ein erster Beweis, dass keine Eingriffe im Text unternommen wurden. Weiter im selben Aufsatz (S.72, Absatz 1) wird behauptet, dass „Den frühesten Gáva-Äußerungen im Siebenbürgischen Hochland, die durch das Niveau I von Teleac vertreten werden, ... gesonderte Kulturgruppen vorangegangen zu sein scheinen, deren Entfaltung die Zeitspanne Ha.A deckt“; diese letzte Idee wird auch im Endabschnitt der Arbeit wiederholt, wo erneut behauptet wird: „Die Dokumentierung von Kulturgruppen, deren Entfaltung die Ha.A-Zeit im zentralsiebenbürgischen Bereich deckt ...“ (S. 73). Wenn man auch die chronologische Karte⁴⁹ verfolgt, wo die Entdeckungen vom Typ Cugir-Band die Ha.A-Zeit decken, während das Objekt vom Gáva-Typ (später als 1000 v. Chr.) in Ha.B plaziert wird, erscheinen die völlig haltlosen Andeutungen von H. Ciugudean als absolut offensichtlich, umso mehr, da in der Teleac-Monographie der Anfang der Gáva-Kultur im innerkarpatischen Bereich an das Ende von Ha.A und den Anfang von Ha.B datiert wird⁵⁰.

43 Vasiliev 1983, 33-55; Vasiliev 1986-1987, 64-80; Vasiliev 1988, 83-102; Vasiliev 1992, 19-26; Vasiliev 1994, 37-47. Um die erste Anmerkung nicht zu überladen, werde ich weitere Arbeiten an anderer Stelle anführen.

44 Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991.

45 Vasiliev 1995; zu Ciceu-Corabia siehe auch Vasiliev, Gaiu 1980, 31-64, für Bozna, Vasiliev 1993, 43-67.

46 Ciugudean 2009, 313-336.

47 Ciugudean 1994, 59-73.

48 Ciugudean 1994, 59, Z. 1-3.

49 Ciugudean 1994, 69, Abb. 7.

50 Siehe Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, die chronologische Tabelle auf S. 128.

Sicherlich widerspricht das oben Gezeigte deutlich den unerhörten Behauptungen von H. Ciugudean. An und für sich verdient jedoch der Fall eine möglichst vollständige Behandlung. Ich erwähne also noch, dass H. Ciugudean sechs Jahre nach dem Erscheinen der Teleac-Monographie eine weitere Arbeit veröffentlichte, die auch eine Darstellung des Depots von Cugir umfaßt⁵¹. Zwei Behauptungen sind hervorzuheben: das Depot von Cugir wird in Ha.A datiert, während „die Anfänge der Äußerungen vom Gáva-Typ ... nur in die Zeitspanne Ha.B ... höchstens an das Ende von Ha.A plaziert werden können“⁵². Jedoch Achtung: für die Behauptung „höchstens an das Ende von Ha.A“ zitiert er seine eigene 1994er Arbeit, wo Gáva nach dem Jahr 1000 v. Chr. angebracht wird (siehe Anm. 7), während in der Zeittafel der Teleac-Monographie für den Anfang der Gáva-Kultur auch das Ende von Ha.A₂ in Betracht gezogen wird (siehe Anm. 8). Die Ungenauigkeit und die Manipulation der Zitate ist also mehr als offensichtlich. Schließlich behauptete H. Ciugudean 2004 erneut, dass ihn „die Frage der Äußerungen beschäftigte, die der Ha.A-Zeit in Zentralsiebenbürgen angehören können ... die den Äußerungen vom Gáva-Typ in diesem Gebiet vorangehen“⁵³.

Aus dem Vorangehenden ist es für jedermann ersichtlich, dass H. Ciugudean, nach der Veröffentlichung der Teleac-Monographie, stetig mit der Publizierung von Materialien beschäftigt war, die laut ihm „die Ha.A-Zeit decken“ und „den Äußerungen vom Gáva-Typ vorangehen“. Somit sind seine Behauptungen im 2009 veröffentlichten Aufsatz (siehe Anm. 4), in denen er angibt, dass ich seine Ansichten sowohl zum Anfang der Gáva-Kultur in Zentralsiebenbürgen als auch zu den Anfangs- und Endzeitpunkten der Siedlung von Teleac verändert habe, schmutzige Verleumdungen, genau wie die Informationen über seine Kollegen, die er vor 1989 der Securitate zukommen ließ.

Bevor ich kurz auf einige weitere seiner Ideen eingehe, ist es aufschlußreich, zunächst die theoretische Sicht H. Ciugudeans über die kulturhistorische Entwicklung zu verfolgen, so wie sie aus zwei Stellen hervorgeht. So findet man zu Beginn eines Kapitels zur Wietenberg-Kultur folgende Aussage: „In dem Maße, in dem die Menge an Informationen zunimmt, neigt die Fachliteratur dazu, das Bild des plötzlichen Verschwindens von Kulturen infolge von ... Migrationen oder Invasionen aufzugeben ...“⁵⁴ Ich setze das Zitat nicht weiter fort, es ist aber zu bemerken, dass H. Ciugudean, der sich „neuen“ Ideen gegenüber, die in der Literatur (besonders der ausländischen) stets auftauchen, sehr aufnahmefähig zeigt, ein zutiefst idyllisches Bild zeichnet, obwohl die Geschichte, aus der Tiefe bis heute, von gegenteiligen Beispielen wimmelt.

In einem anderen Kapitel desselben Bandes drückt aber H. Ciugudean eine völlig entgegengesetzte Idee aus, wenn er behauptet, dass die Basarabi-Kultur im Rahmen der Kulturentwicklung in Ha.C „praktisch die Lücke zwischen dem Ende der Objekte mit kannellierter Keramik und dem Eindringen der skythischen Gruppe in das Maroschbecken füllt“⁵⁵. Wie diese Lücke aber entstand, die später von der Basarabi-Kultur gefüllt wurde, und besonders, wie diese Lücke zur idyllischen Ansicht im vorangehenden Zitat passt, scheint H. Ciugudean nicht zu beschäftigen, obgleich die beiden „Postulate“ einander ausschließen. Dies bildet also ein weiteres Beispiel für die Gründlichkeit (und die Gültigkeit) der Behauptungen von H. Ciugudean⁵⁶.

Nachdem wir uns von der Richtigkeit seiner Beschuldigungen und von seinen Auffassungen zur historischen Entwicklung überzeugt haben, sehen wir weiter (durch einige Beispiele), wie er seine eigenen „Entdeckungen“ darstellt und wie er es versteht, mit Analogien zu lavieren.

Für die Entdeckungen von Aiud-„Cetățuie“ wird zunächst behauptet, dass (1972) eine Basarabi-eingetieftete Wohnung untersucht wurde (deren Profil in der Wand des Steinbruchs sichtbar war) und dass die Basarabi-keramischen Fragmente, die sich auf der gesamten Oberfläche des Hügels befanden, zeigten, dass die eingetieftete Wohnung zu einer größeren Basarabi-Siedlung gehörte⁵⁷. Danach behauptet er, dass er an derselben

---

51 Ciugudean 1997, 99-134.

52 Ciugudean 1997, 121, Absatz 2.

53 Ciugudean 2004, 179-185; für das Zitat siehe 181, Absatz 2.

54 Siehe Ciugudean 1997, 65.

55 Ciugudean 1997, 135, Absatz 1.

56 Für vielfache Ideen, ebenfalls widersprüchlich, siehe auch Ciugudean 1976, 20-21, wo es zuerst „scheint, dass in Siebenbürgen die Basarabi-Kultur die thrakische Kultur nicht ersetzt ...“, sodann dass die Nähe des Basarabi-Grabes (?) von Iernut zu skythischen Gräbern einen Hinweis darstellte, dass sie in Verbindung miteinander stehen, oder dass der Basarabi-Fazies beim Auftreten der Skythen verschwindet usw. Selbstverständlich schließen diese Annahmen einander aus, sie werden aber hier für jeden Fall „haufenweise“ angegeben.

57 Ciugudean 1976, 9.

Stelle (1976) Grabungen beschränkten Ausmaßes durchführte, ohne aber ausdrücklich neue untersuchte Basarabi-Wohnungen zu erwähnen⁵⁸. Später erscheinen in zwei weiteren Arbeiten nicht übereinstimmende Aussagen sowohl bezüglich der Anzahl der Wohnungen als auch zum Datum der zweiten Untersuchung⁵⁹. Bis zur Lösung der hier angekündigten Unstimmigkeiten ist hier zweierlei zu unterstreichen: erstens gibt es an der angegebenen Stelle *keine* Basarabi-Wohnschicht; das keramische Material, einschließlich Basarabi, ist karg (was auch in der zitierten Arbeit in Anm. 16, S. 51, im vorletzten Absatz, gezeigt wird). Übrigens stellt das Fehlen jedwelchen Wohnungsplans den Charakter der gesamten Untersuchung in Frage. Es geht daraus hervor, dass man in Aiud-„Cetățuie“ von keiner Basarabi-Siedlung sprechen kann (wie H. Ciugudean behauptet), sondern von einer beschränkten und kurzfristigen Bewohnung, mit den daraus resultierenden Auswirkungen bezüglich glaubwürdiger Schlüsse. Vor jeglichem Kommentar, betrachten wir ein weiteres Beispiel ciugudenischer „Forschung“.

Ebenfalls 1972 unternahm er eine Geländebegehung auch in Teleac, von der er folgendes behauptet: „Wir verfolgten die Wand der Schlucht, die durch die allmähliche Vertiefung der Straße entstand, ... sammelten ein reichhaltiges keramisches Material aus dem mittleren Hallstatt“⁶⁰. Dieses Scherbensammeln (1972), das die Schluchtwand verfolgte, verwandelte H. Ciugudean 19 Jahre später (im Keramikkapitel in der Teleac-Monographie) in eine „untersuchte Grube (Wohnungsgrube?)“⁶¹; später erwähnte er nur eine „1972 entdeckte Wohnung“⁶², welche Wohnung wiederum (weitere 12 Jahre später) zu einer Grube wurde⁶³. Durch aufeinanderfolgende Erwähnungen gelangt man also von gesammelten Scherben – aus der Schlucht – zum Stand einer untersuchten Wohnung und erneut zu einer Grube. Diese Wohnung (oder Grube), der auch die (1972) gesammelte Keramik zugeschrieben wird, wurde dann als kräftiger Beweis für das Vorkommen in Teleac von Objekten dargestellt, in denen die Basarabi-Keramik angeblich vorherrschte (siehe Anm. 19), obwohl nur drei kleine Bruchstücke abgebildet wurden⁶⁴. Ich erwähne noch hier, dass er sich auf dieser fiktiven Grundlage die Unterphase Teleac IIIb, mit tatsächlicher Basarabi-Bewohnung, aber ohne gesonderte Schicht ausmalte und sie der Frühphase der Basarabi-Kultur zuschrieb⁶⁵.

Zwei Beispiele sind ausreichend, um zu veranschaulichen, wie er auch die Analogien manipuliert, im Versuch, die frühe Zugehörigkeit der Basarabi-Keramik von Teleac zu „beweisen“. So gibt er für ein (Basarabi-) Gefäß aus der Wohnung 20 von Teleac⁶⁶ als Analogie (für die Form) ein Gefäß vom Typ Gornea-Kalakača aus dem Banat an, aber auch eines aus dem Grab von Chendu⁶⁷. Bloß erscheinen sowohl für die Form, wie auch besonders für identische Verzierungen die besten Analogien im in Banat, in der klassischen Phase II der Basarabi-Kultur⁶⁸; in demselben Zusammenhang, einschließlich chronologisch (d. h. Basarabi II), findet ein anderes (Basarabi-) Gefäß von Teleac, aus der Grube in S₈, seine Analogien⁶⁹. Ebenfalls aus der Grube in S₈ stammt ein Gefäß mit Henkelchen und gekerbtem Gürtel⁷⁰, ebenfalls mit Analogien in der Basarabi II-Kultur im Banat⁷¹. Also gehört die Keramik dieses Typs von Teleac – insofern es die gegenwärtige (noch relative) Periodisierung der Basarabi-Kultur erlaubt – in die mittlere Phase der Kultur.

58 Ciugudean 1978, 43-53; siehe auch Abb. 3, wo nur die Lage der 1972 entdeckten eingetieften Wohnung angegeben wird.

59 Vgl. RepAlba 1995, 21 (Nr. 3) mit Ciugudean 1997, 137-138, Nr. 2.

60 Ciugudean 1979, 79, Abb. 12/4, 6 und Abb. 13 und 14. Es ist zu unterstreichen, dass in der Darstellung des Materials der Begriff Basarabi nicht vorkommt und dass in Abb. 13 und 14 nichts sichtbar ist.

61 Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, 95, Absatz 4, Anm. 496.

62 Ciugudean 1997, 177, siehe die Legende der Abb. 5/1-2, 4.

63 Ciugudean 2009, 327, Taf. VII/1-4.

64 Ciugudean 1997, 171, Abb. 5/1-2, 4; Ciugudean 2009, 327, Taf. VII/1-2, 4. Hinsichtlich der (wiederholten) Behauptung, dass es außer der in der Monographie veröffentlichten Keramik noch unveröffentlichte gäbe, gehört die Schuld alleine H. Ciugudean, der dieses Kapitel verfasste; das Material befindet sich in Alba-Iulia.

65 Ciugudean 2009, 331.

66 Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, 95, Abb. 44/21.

67 Ebd., 95 und Anm. 503 und 504. Für das Gefäß vom Typ Gornea-Kalakača siehe Gumă 1981, 56, Abb. 9/3. Für Chendu siehe Vasiliev, Zrinyi 1987, 91-118.

68 Gumă 1993, Taf. 82/9; 83/7, 9.

69 Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, Abb. 44/9. Zu den Analogien im Banat, siehe Gumă 1993, Taf. 83/2-3.

70 Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, Abb. 44/19.

71 Gumă 1993, Taf. 88/11 und 92/11

Um die frühe Datierung der Basarabi-Keramik von Teleac zu „beweisen“, manipuliert H. Ciugudean auch die Literaturhinweise. So notiert er den Vorschlag von M. Gumă zur Datierung des Anfangs der Teleac I-Phase an das Ende von Ha.A₂ – den Anfang von Ha.B₁.⁷² Er „vergisst“ aber anzugeben, dass M. Gumă im selben Absatz (aufgrund des Gornea-Kalakača-Materials aus dem Teleac II-Niveau) zeigte, dass man „eine längere Entwicklung für das Teleac II-Niveau ... im Vergleich mit den entsprechenden Siedlungen im Banat in Betracht ziehen kann“⁷³. M. Gumă, der Elemente wie die Herkunftsgegend, die Entwicklung und die Verbreitung der Äußerungen vom Typ Gornea- Kalakača und der Basarabi-Kultur richtig deutete, zog daraus wissenschaftlich fundierte Schlüsse, was nicht der Fall von H. Ciugudean ist, der die Tatsachen fälscht, um seine vorgefassten Ideen zu stützen.

Aus den oben Genannten geht hervor, dass H. Ciugudean, aufgrund von 18 ursprünglich veröffentlichten keramischen Basarabi-Fragmenten⁷⁴ und aufgrund von weiteren sieben später hinzugekommenen⁷⁵, in Teleac eine tatsächliche Basarabi-Bewohnung deduziert. 1997 deutete er diese als eine Auffüllung der Lücke zwischen dem Komplex mit kannelierter Keramik und dem Eindringen der skythischen Gruppe nach Siebenbürgen (siehe Anm.13); 2009 behauptete er hingegen, dass „dieser Horizont als die Unterphase Teleac IIIb beschrieben werden könnte“⁷⁶. Jene, die sein Werk gut kennen, bemerkten, dass es H. Ciugudean gelang, aus einigen keramischen Fragmenten oder (zufällig gefundenen) Gefäßen mehrere kulturelle Gruppen in Ha.A aufzubauen. Jetzt erschafft er Phasen. In Teleac postuliert er aufgrund einer verschwindend geringen Menge von Basarabi-Fragmenten (im Vergleich zur enormen Menge von Keramik vom Typ Gáva) die Phase Teleac IIIb. Bezüglich der anderen Unterphase, Teleac Ia⁷⁷, hätte H. Ciugudean, bevor er sie voraussetzte, die Elemente richtig deuten müssen, die der Schnitt Nr. 29 bietet, einschliesslich in stratigraphischer Hinsicht.

Es wäre noch viel zu besprechen. Ich bin aber der Ansicht, dass in diesem Stadium eine Frage aufschlussreicher wäre: glaubt H. Ciugudean wirklich, dass das, was er als die „neue Umgruppierung ... und Datierung der (Bronze-) Depots“⁷⁸ tatsächlich die reelle Dauer (11.- 9. Jh. v. Chr.) der Kultur und der Siedlungen vom Typ Gáva im innerkarpatischen Bereich widerspiegelt?

Bezüglich der wissenschaftlichen Grundlage des vorausgesetzten „chronologischen Schemas“⁷⁹, ist nur zu bemerken, dass die „frühe Eisenzeit Ia“-Phase auch die angebliche Phase Teleac IIIb einschließt! Es geht daraus hervor, dass die Einbildungskraft von H. Ciugudean grenzenlos ist. Übrigens verweist er in den letzten vier Zeilen der Arbeit (siehe Anm. 37), zur Stützung des vorgeschlagenen Schemas, auf künftige Forschungen!

Zum Schluss noch zwei Präzisierungen. Bezüglich der Verallgemeinerung der Gáva-Kultur im innerkarpatischen Siebenbürgen behauptete ich von Anfang an, dass dieser Vorgang in der zweiten Hälfte von Ha.A₂ stattfand und ich argumentierte dies einschliesslich aufgrund der Untersuchung der Bronzegegenstände⁸⁰. In der Teleac-Monographie wurde dieser Vorgang an das Ende von Ha.A₂ – den Anfang von Ha.B₁ datiert, das Teleac I-Niveau im Laufe von Ha.B₁.⁸¹ Später nannte ich für den Anfang des Teleac I-Niveaus das Ende von Ha.A₂ – den Anfang der Phase Ha.B₁.⁸²

Bezüglich der Behauptung zu Ausdehnung, Kraft und Verlängerung des Daseins der Basarabi-Kultur in Siebenbürgen (mindestens) bis zur Ankunft der Skythen beweisen die Funde das Gegenteil. Ich beziehe mich dabei auf das Gräberfeld von Uioara de Sus⁸³ sowie auf das Ha.D-Material, das von H. Ciugudean selbst veröffentlicht wurde⁸⁴, ein Material, das nichts von der Basarabi-Kultur beinhaltet, sondern das im Gegenteil

72 Ciugudean 2009, 313 (die letzten beiden Zeilen) und Anm. 7.

73 Gumă 1993, 191.

74 Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, 95-96, Abb. 44.

75 Ciugudean 1997, 171, Abb. 5; Ciugudean 2009, Taf. VII.

76 Ciugudean 2009, 331.

77 Ebd., 318.

78 Ciugudean 2009, 331-332.

79 Ebd., 332.

80 Vasiliev 1983, 33-55, besonders 53.

81 Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, 128, die chronologische Tafel.

82 Vasiliev 1995a, 96; Vasiliev 2004, 139; Vasiliev 2008, 32, Anm. 42.

83 Vasiliev 1999, 181-188.

84 Ciugudean 1997, 162-166.

die späte Entwicklung, in Ha.D, der kannelierten Keramik darstellt. In diesem Zusammenhang müssen die Funde von Chendu neu datiert werden, sie überschreiten das 7. Jh. v. Chr. nicht.

Abrevieri bibliografice - Literaturverzeichnis

- Ciugudean 1976 H. Ciugudean, Cultura Basarabi pe teritoriul județului Alba, în *Apulum*, 14, 1976, p. 9-22.
- Ciugudean 1978 H. Ciugudean, Săpăturile de salvare de la Aiud-„Cetățuie”, în *ActaMN*, 15, 1978, p. 49-58.
- Ciugudean 1979 H. Ciugudean, Noi descoperiri arheologice pe teritoriul județului Alba, în *Apulum*, 17, 1979, p. 65-86.
- Ciugudean 1994 H. Ciugudean, Perioada Hallstatt A în centrul Transilvaniei, în *Apulum*, 31, 1994, p. 59-73.
- Ciugudean 1997 H. Ciugudean, Cercetări privind epoca bronzului și prima vârstă a fierului în Transilvania, *Bibliotheca Musei Apulensis*, VII, Alba Iulia, 1997.
- Ciugudean 2004 H. Ciugudean, Descoperiri aparținând bronzului târziu pe cursul mijlociu al Mureșului, în *Apulum*, 41, 2004, p. 179-185.
- Ciugudean 2009 H. Ciugudean, Câteva observații privind cronologia așezării fortificate de la Teleac, în *Apulum*, 46, 2009, p. 313-336.
- Gumă 1981 M. Gumă, Câteva observații asupra grupului Bosut, în *SCIVA*, 32, 1, 1981, p. 43-66.
- Gumă 1983 M. Gumă, Contribuții la cunoașterea culturii Basarabi în Banat, în *Banatica*, 7, 1983, p. 65-138.
- Gumă 1993 M. Gumă, Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României, *Bibliotheca Thracologica*, IV, București, 1993.
- Vasiliev 1983 V. Vasiliev, Probleme ale cronologiei Hallstattului în Transilvania, în *ActaMN*, 20, 1983, p. 33-57.
- Vasiliev 1986-1987 V. Vasiliev, Probleme ale cronologiei Hallstattului pe teritoriul României (II), în *Sargetia*, 20, 1986-1987, p. 64-80.
- Vasiliev 1988 V. Vasiliev, Problèmes de la chronologie du Hallstatt sur la territoire de la Roumanie, în *Apulum*, 25, 1988, p. 83-102.
- Vasiliev 1992 V. Vasiliev, Probleme privind cronologia epocii Hallstatt în aria intracarpatică a României (III), în *EphemNap*, 2, 1992, p. 19-26.
- Vasiliev 1993 V. Vasiliev, Așezarea fortificată din prima epocă a fierului de la Bozna (jud. Sălaj), în *EphemNap*, III, 1993, p. 43-67.
- Vasiliev 1994 V. Vasiliev, Despre câteva opinii referitoare la cronologia primei epoci a fierului în Transilvania, în *ActaMN*, 31, I, 1994, p. 37-47.
- Vasiliev 1995 V. Vasiliev, Fortifications de refuge et établissements fortifiés du premier âge du fer en Transylvanie, *Bibliotheca Thracologica*, XII, Bucarest, 1995.
- Vasiliev 1995a V. Vasiliev, Les recherches consacrées au premier âge du fer en Transylvanie. Résultats et problèmes, în *Thraco-Dacica*, 16, 1-2, 1995, p. 93-98.
- Vasiliev 1999 V. Vasiliev, Date noi despre necropola de incinerare de la sfârșitul primei epoci a fierului descoperită la Uioara de Sus (jud. Alba), în *Thraco-Dacica*, 20, 1-2, 1999, p. 181-188.
- Vasiliev 2004 V. Vasiliev, Despre grupul cultural Igrîța, în *ActaMP*, 26, 2004, p. 133-140.
- Vasiliev 2006-2007 V. Vasiliev, Bemerkungen zu den bitronkonischen Gefässen, die für Gáva-Kultur kennzeichnend sind, în *EphemNap*, 16-17, 2006-2007, p. 7-16.
- Vasiliev 2008 V. Vasiliev, Câteva observații asupra vasului bitronconic caracteristic culturii Gáva, în *Revista Bistriței*, 22, 2008, p. 29-35.
- Vasiliev, Gaiu 1980 V. Vasiliev, C. Gaiu, Așezarea fortificată din prima vârstă a fierului de la Ciceu-Corabia, jud. Bistrița-Năsăud, în *ActaMN*, 17, 1980, p. 31-64.
- Vasiliev, Zrinyi 1987 V. Vasiliev, A. Zrinyi, Așezarea și mormintele din prima epocă a fierului de la Chendu (jud. Mureș), în *Apulum*, 24, 1987, p. 91-118.
- Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991 V. Vasiliev, I. Al. Aldea, H. Ciugudean, Civilizația dacică timpurie în aria intracarpatică a României. Contribuții arheologice. Așezarea fortificată de la Teleac, 1991.